

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ԿԻՐԱԿԻ ԵՒ ՀԻՆԳՉԵԼՆԵՐԻ ՕՐԵՐԸ

Տարեկան գինը — 3 ռուբլի, 1/2 տարեկանը — 1 ռ. 50 կ., 1 ամս. — 35 կ.

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆ ՍԽԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին՝ առաջին երեսի վրայ—20 կոպ, վերջին ,, ,, —10 ,,

Հասցէն՝ Шума, Редакция газеты „Пайлак“. Ганджунцев. ул. домъ Костанова. Schoucha, rédaction du journal „Phailak“.

ԲԱՅԻԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ՓԱՅԼԱԿ“

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր լոյս է տեսնում առ այժմ շաբաթական երկու անգամ

Բաժանորդագիրն է. տարեկան 3 ռ. կէս տարեկանը—1 ռ. 50 կ. ամսական —35 կ.

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐՆ ՍԽԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Մեր Հասցէն՝ Шума, редакція газети „ПАЙЛАК“.

ԱՊՍՈՒԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԶԷ ԸՆԴՈՒՆԻՈՒՄ

ՀՐԱՆԻՐ

Ղարաբաղի թեմի Կառավարիչ Բարձրագոյտի Ը. Չաւէն վարդապետի-առաջադրութեան համաձայն քաղաքիս Ագուլեաց և Աստուածածին Մայր եկեղեցու իրաւասու ծխականները ներկայ մայիսի 10-ին՝ կիրակի օրը, առաւօտեան ժամը 12-ին հրաւիրուած են ծխական, ժողովի՝ ընտրելու նոյն եկեղեցու հոգաբարձական կազմից պակասող երկու անդամներ: Առաջին անգամ ժողովը չկայանալու դէպքում, երկրորդ և վերջին ժողովը կը լինի մայիսի 17, կիրակի օրը, անկախ ժողովականների քանակութիւնից.

Շուշի քաղաքի Հայոց եկեղ. Գործակալ՝ Յարութիւն ա. ք. Վարդապետեան

ԱԲԱՂԱ ԵՒ ՊԱՏՆՈՍ

Տաճկական անլուր ոճրագործութիւնը սպառնց վանի և շրջակայ հայութեան համբերութիւնը և ստիպեց նրան զէնքի փառելու, ինքնապաշտպանութեան դիմելու: Տաս հազար զինւած հայեր օրհասական կոխ են մղում տաճիկ կանոնաւոր զօրքի և քրդական հրոսակների դէմ՝ բոլոր անոթի սպառնալով ողուսաց զօրքի և հայ կամաւոր զինքերի օգնութեան: Անհասարակելու կողմերի ոյժը. մի կողմում թնդանութեանը ու պոլիմեթոսներով զինւած կանոնաւոր զօրքը, արիւնքուշտ և աւարի ու թաւանի ծարաւով բռնւած քրդական հրոսակային խմբերը, միւս կողմում սահմանափակ ռազմամթերքին կառչած, պատերազմական արհեստին անծանօթ խաղաղ ազգաբնակչութիւնը: Բնական է, որ այդպիսի պայմաններում կանոնաւոր ու երկարատե կուրի մասին խօսք լինել չի կարող. և եթէ դրսի օգնութիւնն ուշանայ, ամբողջ վիրայէթի հայութեան գոյութիւնը վտանգի պիտի ենթարկուի:

Հասկանալի է այդ տեսակէտից, թէ ինչու ամեն մի հայ սրտատրոփ հետեւում է ռուսական զօրքի առաջ շարժելուն, հայ կամաւորների ներս խուժելուն դէպի վան: Վերջին հեռագրական տեղեկութիւնները որոշ չափով սիրտ են տալիս մեզ, յուսոյ նշոյլ վառում մեր սրտերում: Ռուսական զօրքը մի կողմից արդէն մտել է վանի վիրայէթը, գրաւել Արաղայի ընդարձակ դաշտը, նրա հարաւային կողմում գտնուող Բայազետ աղա գիւղը, միւս կողմից մօտեցել վանի վիրայէթի սահմանին, Դուտալից իջել Պատնոս:

Որքան աչքեր այժմ յառած քարտէ-

դին՝ ճանապարհներն են գնում, ճանապարհների երկարութիւնը չափում մօտաւորապէս մինչև վան: Մի քանի օրւայ խնդիր է. եթէ առանձին խոչընդոտներ չհանդիպեն, ռուսական զօրքը և հայ կամաւորները շուտով կանգնած կը լինեն վանի պատերի տակ, օգնութեան կը հասնեն ճակատագրական կուրի բռնւած իրենց եղբայրներին: Եթէ հաշիւու լինենք Արաղայի դաշտից մինչև Բերկրի 30 վերստ, Բերկրից մինչև Արճակ 40 վերստ և Արճակից մինչև վան 30 վերստ, եթէ ի նկատի ունենանք նաև այն հանգամանքը, որ վանի վիրայէթում բացի վանը պաշարող կանոնաւոր զօրքից տաճիկներն առանձին ոյժ չունեն, ապա ուրեմն պէտք է յուսանք, որ ռուսական զօրքը շուտով օգնութեան ձեռք կը մեկնի վանի պաշարւածներին:

Պատնոսի զօրքը, եթէ առաջ գնալու լինի, թուած է մեզ, որ դարձեալ նոյն նպատակին պէտք է դիմէ: Շատ հաւանական է, որ Արճէշի գաւառի վրայով անցնի Բերկրի և ապա վան: Նոյն նպատակով գուցէ կարողանան առաջ շարժել նաև Դիլմանից, Կոթուրից—պարսկական սահմանից:

Մի բան միայն պարզ է արևի պէս. եթէ օգնութիւնն ուշանայ, հարիւրաւոր անխաչ, անարձան դամբարանների թւին պէտք է աւելանան հազարաւորները: Մի հանգամանք, որ չի կարող արդար ցասման և կենդանի բողոքի ձայներով ամոքել վիրայէթ ամեն մի գիտակից հայի, դարձանել կորուստը բազմաչարշար հայութեան:

Նորայր

ԻՏԱԼԻԱՅԻ ԶԳՏՈՒՄՆԵՐԸ

Իտալական մամուլի էջերում մեծ աշխոյժով խօսուած է Ազրիատիկ ծովի և Իտալիայի տնտեսական-պետական շահերի մասին, որոնք այնպէս սերտ առնչութիւն ունեն այս պետութեան այն դիրքի հետ, որ նա բռնել է երկու կուղի կողմերի մէջ: Այդ կողմից խիստ բնորոշ են ու հետաքրքիր «Giornale d'Italia»-յի կարծիքները:

Իտալիան—ասում է յիշեալ լրագիրը, երբէք չի կարող բաւարարել Իստրիայի արևմտեան մասով. նա չի կարող հրաժարել յօգուտ խորվաթների ու սերբերի ամբողջ արևելեան-ազրիատիկ ծովեզերքից: Թէև Իտալիան, անշուշտ, օգուտ կը տեսնէր Տրիեստի և Պոլայի գրաւումով, բայց և այնպէս իւր ռազմագիտական դրութիւնն Ազրիատիկ ծովի վրայ բնաւ չէր բարելաւել. մանաւանդ որ սլաւոնական պահանջներն առաջադրում են նաև Ազրիատիկ ծովի արևելեան ափերում ամրացում ծովային յենարաններ (բազա) ունենալու իրաւունքը: Այդ պայմաններին համաձայնութիւն տալը, կը նշանակի աւստրիական զերակշռութիւնը փոխել սլաւոնականի: Այդ զերակշռութիւնը նոյն չափով կը փաստէր Իտալիայի շահերին, ինչպէս և այժմ փաստում է աւստրիական զերակշիռ դիրքը: Իտալիայի զգուշաւոր նպատակն Ազրիատիկ ծովի նկատմամբ պիտի լինի—մի անգամ ընդ միշտ լուծել քաղաքական-ռազմագիտական մի հարց: Ազրիատիկ ծովի վրայ իշխում է նա, ով տիրապետում է նրա արևելեան ծովեզերքին: Այդ հարցը հնարաւոր է լուծել միայն մի միջոցով—հետացնել բոլորովին Ազրիատիկ ծովից օտար բոլոր ռազմական նաւատորմիղները: Հակառակ դէպքում ներկայ դժուարին կացութիւնը կը սլորազործւի աւելի ևս ու յետագայում այդ դրութիւնից դուրս գալու գործը գնալով պիտի աւելի դժուարանայ:

Դառնալով ազգայնական սկզբունքի հարցին, «Giornale»-ն աշխատում է արդարացնել Իտալիայի վերաբերմունքը նրանով, որ իբր թէ միւս պետութիւնների ձգտումներն ու տիրապետութիւնները, ոչ բացառութեամբ նաև Ռուսաստանի, Անգլիայի ու Ֆրանսիայի, միշտ չեն կարող համապատասխան լինել այդ պահանջներին: Ինչու ուրեմն միայն Իտալիան պէտք է զոհաբերի յանուն այդ սկզբունքի իւր կենսական շահերը: Ազրիատիկ ծովի արևելեան ծովեզերքում սլաւոն ժողովրդների համար առեւտրական ելք ու ներաւու անհրաժեշտութիւնը «Giornale»-ն գտնում է միանգամայն արդարացի, բայց և այնպէս Իտալիայի առաջին նպատակը պիտ լինի՝ ապահովել իւր սեփական անվտանգութիւնը:

Անկասկած վերոյիշեալ լրագրի յօդւածում արձագանք են գտել Իտալիայի կառավարող բարձր շրջանների քաղաքական-ռազմագիտական հայեացքները:

ՄԱՄՈՒԼ

Մշակի № 92-ում լոյս է տեսել Նուպար փաշայի երկրորդ շրջաբերականը, որով յայտնելով, թէ իր նոր ձեռնարկութիւնը թիւրքահայ ազգային մեծ դատի պաշտպանութեան համար՝ Ամենայն հայոց Կաթողիկոսն իւր հովանաւորութեան ներքոյ է առել, յոյս է տալով, որ հայրենակիցները կը հասկանան նոր հիմնուող դրամական Փօնդի կարևորութիւնն և ամեն կերպ կ'աջակցեն իրեն: Այդ առթիւ հայկական որոշ շրջաններում, որտեղ սովոր են ազգային գործերն իրենց սեփական մօնօպօլիա դարձնել, հակառակ տրամադրութիւն է ստեղծւել և աշխատում են նաեւացնել նրա նշանակութիւնը: Այդ հարցի շուրջ բացւած մտքերի փոխանակութիւններն և այդ նոր «Ազգային շահերի պաշտպանութեան համար» բացւած հանգանակութեան դէմ հնչող ձայներին պատասխանում է «Մշակը» հետեւեալ խօսքերով:

Ցաւ ի սիրտ պէտք է նկատել սաւակայն, որ ինչպէս ամեն մի ազգօգուտ ձեռնարկութիւն, նոյնպէս և ներկայ համազգային ձեռնարկութիւնը, որ նախաձեռնւած է ազգային ընդհանուր շահերի կամ ազգային մեծ դատի, այն է՝ թիւրքահայ ժողովրդի փրկութեան համար, հանդիպում է խոչընդոտների որոշ կուսակցական անձանց և մարմինների կողմից:

Նուպար փաշայի այս երկրորդ շրջաբերականից երևում է, որ նոյն իսկ եփպոսոսի հայերի մէջ գտնւել են մարդիկ, որոնք հանդէս են եկել իբրև հակառակորդներ այդ հանգանակութեան, տարածելով լուրեր, թէ իբր նոր Փօնդը նպատակ ունի փնտնել կամաւորների պահպանութեան համար կատարող հանգանակութեան: Նուպար փաշան բողոքում է այդ տեսակ կամայական մեկնաբանութեան դէմ և յայտարարում, որ նրա նախաձեռնած հանգանակութիւնը մասնաւոր բնոյթ չունի, այլ կոչւած է ծառայելու ազգային ամեն տեսակ շահերի պաշտպանութեան գործին:

Եւ նրա առաջ բերած հիմունքը վերին աստիճանի տրամաբանական ու համոզեցուցիչ է: Ակնյայտ իրողութիւն է, որ հայկական դատի աջող լուծումը կախած չէ միայն կամաւորական շարժումներից, այլ գլխաւորապէս երեք դաշնակից պետութիւնների տնօրինութիւնից, ուստի գործելով մէկի համար՝ չպէտք է միւսը թողնել ձեռքից:

Միանգամայն անընդունելի են և այն առարկութիւնները, որոնք անւում են որոշ խմբակցութեան կողմից, թէ նոր Փօնդը, իբրև մի նոր մարմին, կարող է փնտնել թիֆլիսի կենտրոնական Բիւրօյի գործունէութեան, ջլատել նրան և թէ այդ նոր ձեռնարկը, այն է ազգային շահերի պաշտպանութեան համար նախաձեռնւած Փօնդը, պէտք է կազմէ այդ Բիւրօյի մի մասը կամ ճիւղը:

Այդպիսի առարկութիւն անողները հիմնւում են այն հանգամանքի վրայ, թէ Բիւրօն իբր թէ վայելում է Ամենայն հայոց Կաթողիկոսի հովանաւորութիւնը: Մի կողմից թողնելով, որ փաստօրէն դա սխալ է, որովհետև Բիւրօն ոչ միայն չէ վայելում կաթողիկոսի հովանաւորութիւնը, այլև

պաշտօնապէս չէ ճանաչած նրանից, չպէտք է մոռանալ, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իր հովանաւորութիւնն է շնորհել Նուար-փաշայի ձեռնարկին և որ Թիֆլիսի Բիւրօն լոկ առաջադիմի բիւրօն է, այլ ոչ համազգային, և ունի շատ որոշ, նեղ ֆունկցիա, այն է կամաւորներ կազմակերպութեան գործը:

Կարծէք վերոյիշեալ տողերը պատասխան լինեն «Հորիզոն» (№ 93) առաջնորդողին, որ զարմանալի զուգարիպութեամբ լոյս է տեսել չնայ նոյն օրը: Մենք առաջ ենք բերում առանց որիէ կամեաւորներին այդ յօդածի բնորոշ տեղերը:

Դիտենք, որ այս ահաւոր ժամին անգամ հայութիւնն ազատ չէ արտաքին և ներքին բացասական ու թշնամի տարրերից, որոնք հանգիստ չեն նստած, այլ ամեն կերպ ձգնում ու նիւթում են միջոցներ՝ վտանգելու ժողովրդական մի մեծ ձեռնարկութիւն, որ հայի դարաւոր տառապանքի սրբազործումն է:

Զինակաւ ոյժի կարեւորութիւնը, որ դարեւր շարունակ զգացիլ ու երազել է հայութիւնը և այսօր էլ, հրք բախտի մի բարեխաղող զիպւածով հայն էլ հնարաւորութիւն ունի զինուելու և իր դարաւոր թշնամի թիւրք կառավարութեան դէմ ելնելու, հրք զինւած ոյժով հայն էլ կարող է կոտորածի ենթակայ այսօրայ թիւրքահայի օգնութեան հասնելու, կրկնում ենք, դաւադիր անհատներն անպակաս են, որոնք ամենայն յամառութեամբ, առանց խղճի խայթոցի, վարկաբեկի են ձգտում այնպիսի մարմիններ ու անուններ, որոնց մեր ժողովուրդը, պատերազմի սկզբից, մեծ հաւատով ու երկրպագութեամբ է վերաբերել և որոնք կապւած են ներկայ կամաւորական շարժման հետ:

Ստանաւորութեամբ և շրջանայեցութեամբ դիմադրելու ենք բոլոր անպատեհութիւններին. դիմադրելու ենք մեր ամբողջ ոյժով, որպէս զի հալ ժողովրդի մէջ աւելի ևս ամրանայ այն գիտակցութիւնը, որ թիւրք քահայի ազատագրութիւնը թիւրք կառավարութեան ճիրաններից կորզելու միակ միջոցը զինական ոյժն է, որի համար չպէտք է խնայենք ոչ կեանք և ոչ կարողութիւն:

Ինչով ԿԱՐՈՂ ԵՆՔ ԲԱՐԵԼԱԻԵԼ ԳԻՒՂԱՅԻՆԵՐԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

III

Անհրաժեշտ է գիւղացուն մատակարարել նորադոյն կատարելագործւած երկրագործական մեքենաներ և գործիքներ իրենց իսկական գներով: Շնորհիւ տեղական անբարեխաղող վաճառականների, գիւղացին թեւահաւատութեամբ է նայում նոր գործիքների առաւելութեանը: Նա գնում է քաղաքում մի գութան և վճարում 25—30 ու նոր գութանով սկսում վարել: Յանկարծ գութանի որեւէ մասը կոտորւում է, նա սկսում է անիծել թէ գործիք հնարողին, թէ վաճառողին և թէ իրեն, որ յիմարաբար փող է տւել և խաբել... Եւ փարելով իւր պապենական հին փորձած գութանին, սկսում է անքաւով վարել, տանջել... Ինչու՞ն է էութիւնը. վաճառականի ստացած 25 ու-ուց հանցեք ճանապարհածխար, իւր ծախքերն ու օգուտն և երկարայիցեք վաճառած գութանի նոսրիսով արժէքը: 10—15 ուրբով, փչացած գութանները բերել և վաճառել միամիտ գիւղացուն 20—25 ուրբով, ահա տեղական վաճառականների բարեխաղութիւնը: Իսկ եթէ մենք տանք գիւղացուն լաւ, փորձւած գութաններ իրենց իսկական գործարանային արժողութեամբ, այն ժամանակ նա կը համոզւի եւրոպական ամուր, սուր, յարմար ու թեթեւ գութանների առաւելութեան մէջ:

Որքան կարող են դիւրացնել աշխատանքը և տնտեսել ահագին ժամանակ, հնձող, հարող, կալսող և քամող մեքենաները: Թանգութեան պատճառով մի քանի մեքենաներ մատչելի չեն գիւղա-

ցուն, ուստի նրանց կարելի է ձեռք բերել հաւաքական կամ համայնական ոյժերով: Եւ ապա համայնքի անդամներն օգուտն հաւասարապէս. կանխորէն որոշելով հերթերը, նպատակաւորմար կը լինէր, եթէ ամեն կալսողից, պրօպորցիօնալ կերպով ցորեն առնէր յօգուտ գիւղական շտեմարանի. նախ գիւղացիների մէջ նախանձ չէր ծագի, թէ ինչու այս ինչը շատ խուճեր ունի, (շատ ունեցողը շտեմարանին շատ կը տայ) երկրորդ՝ անբերրի, կարկտահար տարիները շտեմարանից կօգուտէին:

Մեր գաւառում անչափ օգտակար կը լինէր, եթէ բացէր շերամապահական, մեղաբուծական և թռչնաբուծական կայարաններ: Շնորհիւ այս հիմնարկութիւնների, գիւղացին կը ստանար շերամի առողջ սերմ, կը ծանօթանար նոր փեթակների առաւելութիւնների հետ և ձեռք կը բերէր ցեղական թռչունների տեսակներ: Դիւղացին ծանօթ չէ տարրական մեղաբուծութեան հետ. և սրա հետեանքն այն է, որ ծաղիկներով հարուստ մեր երկրում մեղրի մեծ պակասութիւն է զգացւում:

Գիւղացուն անմատչելի են 10—15 ֆ. ծանրութիւն ունեցող լանգզան հաւերը և 180—200 ձու ածող միւսորկա-ները:

Ինչու, որովհետեւ մի ընտանիքը (2 հաւ և 1 աքաղաղ) արժէ 25—35 ու: Պէտք է ձու ձեռք բերել և թուխս դնել: Շատ անգամ բերել տւած ձուաներից էլ բան չի դուրս գալիս, որովհետեւ ճանապարհին շարժելուց սաղմերը փչանում են: Եթէ թռչնաբուծական կայարան լինէր մեզ մօտ, կարելի կը լինէր թարմ և չֆուսւած ձու ձեռք բերել և ցեղական հաւեր բազմացնել, փոխանակ փոխտ և սակաւաձու տեղական հաւերի:

Ինչ տակ կուզի, որ մեզ մօտ մեծ կարիք կայ՝ բուսանպչական գործունէութեան. շրջելով գիւղից-գիւղ, գաւառից-գաւառ, հրահանգիչները կազմակերպում են դասախօսութիւններ, ցոյց տալիս գիւղատնտեսական գործիքներ, ծանօթացնում նրանց գործածութեան հետ, խորհուրդներ տալիս և տեղեկութիւններ հաւաքում, իրենց առաքող հիմնարկութիւնների ուշադրութիւնը հրաւիրելու՝ որոշ շրջանի կամ գիւղի կարիքների վրայ:

Փորձադաշտերի շնորհիւ գիւղացոց կարելի կը լինէր ծանօթացնել ընտիր ծառերի ու բոյսերի տեսակների և նրանց խնամելու հետ: Փորձադաշտերի միջոցով կը տարածէր մեզ մօտ եւրո-ձորների թագուհի Կալեւիլ-ը և 50—60 փութ պտուղ տուող Կանդիլ-Տինաթ—խնձորի տեսակները, կը սովորէին ծառերի շիւերը կանոնաւոր կըտրտելը, որ պտղաբուծութեան ամենաբարձր մասն է կազմում, կը որոշէին հիւանդութիւններն և բուժելու միջոցները կիմանային:

Ահաւասիկ այն բոլորը, ինչ անհրաժեշտ է և որոնց կարիքն ունի գիւղը: Առանց մեր թւած հիմնարկութիւնների ու յարմարութիւնների, չենք կարող բարելաւել գիւղացիների տնտեսութիւնը: Եթէ գիւղացին յետադէմ է, մենք ենք մեղաւոր. ոչինչ չենք անում նրա համար, այլ միայն խօսում ենք ու անվերջ խօսում:

Ո՞վ պէտք է լուրջ ուշադրութիւն դարձնէ գիւղի կարիքներին, ո՞վ պէտք է նախաձեռնի մի շարք բարեկարգութիւններ մտցնելու գիւղը և ղեկավարէ նրանց: Մեր կարծիքով, առայժմ, նախ երկրագործութեան նախարարութիւնը, որին պէտք է մի շարք դիմումներ անել, երկրորդ՝ ապագայ Դարաբաղի գիւղատնտեսական ընկերութիւնը, որի իդէան տւաւ Փայլակ-ի № 8-ի առաջնորդը, իսկ աւելի ուշ՝ ապագայի զեմստօն: Գր. Տէր Աւետիքեան

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱԿԱՆ ՏՊԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

I

Ապրիլի մի գեղեցիկ և պայծառ օր էր: Առաւօտեան արշալոյսը բացուելուն պէս երկու հոգով—բռնեցինք Շուշուց գէպի կարեագին տանող կարճ ճանապարհը: Ուր նայում ես՝ կանաչները թաւշեայ դոյն ստացած, դաշտային ծաղիկները բացւած, որոնց բուրմունքից մարդ կատարեալ զմայլում է և պահ մի մոռացած կեանքի ծանրութիւնը, բոլոր ցաւերն ու հոգսերը՝ տարւում բնութեան հրաշալիքներով, կամենալով անվերջ, առանց յագնալու վայելի բնութեան բարիքները:

Ուղեկիցս միջին հասակով, կեանքի փորձութիւններով անցած մի մտախոհ գիւղացի էր, որը ամբողջ ճանապարհի ընթացքում հետաքրքրւում էր սոսկ պատերազմի անցքերով և ներկայիս տիրող թանկութեան հետեանքներով:

— Ախր երբ է լինելու, որ այդ նշաններին և Թիւրքիոյին ջարդեն, որ այս երկիրը մի խաղաղուի, ամեն մի մարդ էլ իր ցաւին ու դարդին կենայ. մէկ այս ճանապարհները բացուէին, Ռուսաստանի ալիւրը բերէին, էլի առաջայ պէս է ծանրութիւն ընկնէր, որ մեր այս խեղճ ալքաւ գիւղացիները կարողանային ապրել:

Սեղճը լաւ հասկանալով, թէ ինչ պատճառով է առաջացել կենսական մթերքների թանգութիւնն, որ պատերազմն է կեանքի նօրմալ պայմանները փոխել և չունեալ դասակարգին ծանր հարւած հասցրել, շարունակ անիծում էր այս «չարութեան մայր» Գերմանիային և ամբողջ հոգով ցանկանում ու անհամբեր տենչում նրա վերջնական անկումը: Միևնոյն ժամանակ իմանալով, որ գերմանական կապէրի իսպել-րիալիստական ձգտումների շնորհիւ է առաջացիլ ներկայ պատերազմը, աւելացնում է.

— Մէկ տեսնէի այս բոլոր զժբաղ-տութիւնների պատճառ հար հոգի վիլ-նէլմին (պէտք է ասել, որ Վիլհէլմի անունը այժմ ամեն մի գիւղացի գիտէ, այնքան «ժողովրդականացած» է) ջախջախւած, որ այսքան անմեղ ար-լանների պատճառ դարձաւ, էլ դարդս չէր լինի:

Ապա ուղեկիցս դառնալով գիւղացի-ների տնտեսական ծանր դրութեանը, մի խորը հառաչանք քաշելով ասաց.

— Եւրաբ լաւ չէր լինի, որ մեր գիւղացի հարուստներն աշխատէին թոյլ-տուրթիւն ստանալ և Ռուսաստանից վագօններով ալիւր բերել տալով՝ էժան գնով բաժանէին գիւղացիներին:

— Այս բոլորիս, ասում է նա, գիւղացի կայ, որ ահագին ընտանիքով ծանրաբեռնւած է, բայց ոչ փող ունի հաց առնելու և ոչ էլ հարեանն է ալիւր փոխ տալիս, իսկ աշխատող ձեռքը բացակայ է տնից:

Եւ այսպէս գիւղացիների դարդերից ու ցաւերից խօսելով, անցնում ենք ճանապարհն առանց ծանձրանալու:

II

Այդ օրը երեկոյան մեզ վիճակեց մնալ Սարու-շէն գիւղում, որը, ինչպէս ուրիշ հայ գիւղեր, հիմնւած է մի անհարթ տեղի վրա: Գիւղը բաղկացած է մօտ 70 տնից և պէտք է ասել, որ տնտեսապէս բաւարար վիճակի մէջ են գտնւում: Ունին եկեղեցի և ծխ. դպրոց:

Ինչպէս լսեցինք, Բազաբանի մի անձն դպրոցին տարեկան 300 ռուբ. նպաստ է տալիս, իսկ մնացեալ ծախքը լրացնում է ծխական տուրքով:

Սարու-շէնացիք գովելի վարելահողեր ունին և լաւ արդիւնք են վերցնում, Հացի գոյնը այնքան սպիտակ է, որ կարծես Ռուսաստանի ալիւրից լինի,

իսկ համը՝ շատ քաղցր:

Պէտք է ասել, որ հիւրասիրութեան վերաբերմամբ վարանդայի շրջանի գիւղերը կոպւած են, որ միանգամայն տեղին է: Մեզ շատ է պատահել, ինչպէս, Զիւանշիրի և Դիլակի գիւղերում լինել, ուր ինչպէս գիւղացիներն են ասում՝ «հացում քօռ են», իսկ վարանդայի գիւղերում միշտ տեսել ենք նահապետական ձևի ջերմ ընդունելութիւն և հիւրասիրութիւն: Եւ այդ երեկոյ մեզ ընդունող տան տէրը լիացրեց մեզ իր բաց ճակատով՝ հիւրասիրելով մեզ գիւղացու սեղանին յատուկ ուտելիքներով՝ պանրով, մածնով և ձուով:

Առաւօտեան վաղ վեր կենալով և առաւօտեան թէյի հետ միասին նահաճաշիկ անելով՝ ճանապարհեցինք գէպի կարեագին:

Ճանապարհին մեր տեսած արտերն այն յոյսն են ներշնչում, որ այս տարի վարանդայի գիւղացիները հացի կողմից հոգս չեն ունենալու, եթէ ի հարկէ գիւղ մնան բնութեան արհաւիրքներից: Անձրեաների պատճառով միայն տեղ—տեղ արտերը թերւել են:

Ա. Աւետիքեան.

ՆԱԾԵՐՆ ՈՒ ՊԵՏԵՐԱԶՄԸ

— Ապրիլի 29-ին Ռումինիայից Թիֆլիս են ժամանել 150 հայ կամաւորներ:

— Հայոց Ազգային Բիւրօն յօգուտ կամաւորների ստացել է. Պետրոգրադի Հայկական Կոմիտէից—73,000 ռուբ., Բոստոնի հայերից—47,880 ու, Դիլի-ջանի հայերից—43 ու 45 կ., Թիւրքի-Հայ Կանանց Միութիւնից—131 կտոր հագուստ:

— Մայիսի 1-ին, Հայկ. Կենտրոնական Կոմիտէն փախստականներին բժշկական օգնութիւն ցոյց տալու համար Ալեքսանդրապոլի շրջանն ուղարկեց Մոսկւայի Հայկական Կոմիտէի կազմակերպած բժշկա-սանիտարական խումբակը, 2 կին բժշկից, 2 կին ֆելդշերներից և 8 սանիտար-սանիտարուհիներից:

— Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ապրիլի 28-ին, մի նոր կոնգակով, տրւած յանուն Պօղոս փաշա Նուպարի, վերահաստատելով նրան իբրեւ իր միակ լիազօրը և նախագահ ազգային պատգամաւորութեան հայկական դատար պաշտպանութեան համար, յայտնում է, որ ազգային պատգամաւորութեան անդամներ մնում են մի և նոյն անձինք, այն է՝ Արթիւր-փաշա Եաղուբ, Գէորգ արքեպիսկոպոս Իւթիւճեան և Յ. Մոստիճեան: Թիֆլիսի Հայկական Բիւրօ միջնորդութիւնը՝ նշանակել Պօղոս-փաշային իբրեւ օգնականներ և պատգամաւորութեան անդամներ պ. պ. ըժ. Զաւրիկին և Արարհամ Դուկասեանին, Վեհափառ անհնարին գաւառ յարգել շատ հիմնաւոր պատճառներով: Պատգամաւորութեան կազմը թողնելով նոյնը և նոր լիազօրութիւններ տալով Նուպարին, Վեհ. Կաթողիկոսը կամեցաւ ընդգծել Նուպարի և պատգամաւորութեան ազգօգուտ և օրինակելի գործունէութիւնը:

— Ատրպատականի առաջնորդ Ներսէս եպ., որ փախստականներին օգնող Հին-Նախիջևանի դաւաճական յանձնաժողովի նախագահն է, դիմած լինելով Էջմիածնի Գլխաւոր Ծանփաժողովին և խնդրած լինելով ուղարկել իրան 100,000 ռուբ. հին և նոր փախստականների կարիքները հոգալու համար, ստացաւ հրաման Վեհ. Կաթողիկոսից անմիջապէս գնալ Էջմիածին և մանրամասն զեկուցում տալ փախստականների դրութեան մասին:

— Արաշկերտի շրջանից Թիֆլիս վե-

բաղադրված Հայոց Գիւղատնտեսական ընկ. մէջ կազմված փախստականների քաջաշնչած տնտեսութիւնների վերականգնմանը նպաստող կոմիտէի լիազօր Ա. Թադէոսեանը Այս օրերս տեղի կունենայ կոմիտէի նիստը, ուր պ. Թադէոսեանը կը գեկուցէ Ալաշկերտի շրջանի գիւղատնտեսութեան կացութեան, վերադարձող փախստականների կարիքների և նրանց գիւղատնտեսական օգնութիւն հասցնելու համար իր և կոմիտէի ինստրուկտորների կատարած աշխատանքների մասին:

Ամերիկայի Բօստօն քաղաքում նստող «Ազգային Պաշտպանութեան Ամերիկայի Յանձնարարութիւն» (Armenian National Defence Committee of America), որի նախագահն է Ամերիկայի Հայոց առաջնորդ Արսէն ծ. վ. Վեհուճի, և բաղկացած է Ամերիկայի հայութեան բոլոր հոսանքների ներկայացուցիչներից, բացի դաշնակցականներից, և որ փոխադրել էր սրանից մի քանի ժամանակ առաջ իր հանգանակած 40,000 դոլար գումարից 5000 դոլար Վեհ. կաթողիկոսին յօգուտ թիւրքահայ փախստականների, այժմ ևս փոխադրել է Վեհափառին 23,000 ռ. խնդրանք յանձնելու Հ. Առաքելեանին, իրրեւ Հայ Սահմանադիր-Ռամկավար կուսակցութեան Ամերիկայի ճիւղի ներկայացուցիչին, գործադրելու ազգային դատի պաշտպանութեան համար կամաւորների և այլ միջոցով: Վեհափառի կարգադրութեամբ՝ գումարը փոխադրելու է Հ. Առաքելեանին:

Յոյից Զուլֆա են բերել քիւրդ աւազակապետ Սմիլային, որին ենթակայ քիւրդերն և թիւրքերը կողոպտել և աւերել են Սալմաստի հայ և ասորի գիւղերը թիւրքական զօրքերի վերջին յարձակումների ժամանակ: Բերել են այստեղ յոյնպէս բանտարկւած Յօյի նախկին նահանգապետը և մի քանի պարսիկ «յիզակոսականներ», որոնք իրրեւ պարագլուխներ ֆիդայիների՝ գործել են սուսական զօրքերի դէմ:

Ա. Ն. ՍԿՐԵԱՒԻՆ

Մայրաքաղաքի թերթերը բերին Ա. Սկրեաբինի մահւան գոյժը: Նրէկ նքա համիրդի աֆիշներն էին փակցրած Մոսկւայի վիտրինաներից, իսկ այսօր ստանում ենք նրա մահւան տխուր լուրը: Չկայ այլ ևս այն երաժշտական հսկան, որով ոգևորւում էր ուս երաժշտական աշխարհն ու հասարակութիւնը: Չկայ այլ ևս այն նոր ծագող արշալոյսը, որը պիտի լուսաւորէր ուս երաժշտական միջոցաւորը նորանոր երանգներով: Նա թէև երիտասարդ՝ սակայն երաժշտական աշխարհում գրաւել էր արդէն իւր ինքնուրոյն և պատուաւոր տեղը:

Սկրեաբինը իւր երաժշտական գործունէութիւնը սկսում է Ծօպէնով (դաշնամուր), Վազնեբով (օրկեստր), Լիստով (ծրագրային երաժշտութիւն) և վերջացնում է Սկրեաբինով: Նա շուտով ազատւում է վերը յիշած երաժիշտների ազդեցութիւնից և հնչեցնում է իւր կարող ինքնուրոյն խօսքը: Նա աշխատում է գտնել նորանոր հորիզոններ և մօտենալ նոր ափերին:

Սկրեաբինը բացի հարմոնիք և ռիթմային նորանոր երաժշտական ձևերի գիւտից, գտնում է նաև կլարնային ակկորդների սխառնը, որը իրրեւ նորութիւն մեծ իրարանցում է առաջ բերում երաժշտական աշխարհում: Երաժիշտների շատերը չեն ընդունում այդ նոր ձևերն և յաճախ նրա համերգների ժա. մնակ, հասարակութեան մի մասը որոտընդոտ ուղացիաներով էր ընդունում նրան, իսկ միւս մասը սուլոցներով: Բայց նա չէր յուսահատւում և անվեհեր առաջ էր ընթանում

բանալու նորանոր երաժշտական ուղիներ:

Նրա վերջին նպատակն էր պրել «Միստերիա», որին ձգտում էր իւր կեանքի վերջին տասն տարին և որին քայլ առ քայլ մօտենում էր իւր գրքւածքներով: Նրա երկերում չպիտի հետեւնէր միայն ձայնական համախմբումներին և ռիթմային բարդութիւններին, այլ այն երկնային վերաալացումներին, որ ինքը տալիս էր իր համերգներում:

Սկրեաբինն իսկական մօղերնիստ էր երաժշտութեան մէջ: Նրա երաժշտական գործերը կրում են միտք բնոյթ, որ երբեք հասնում էր բարձր ոգևորութեան: Նա իւր գրածքներում ցանկանում էր ի մի ձուլել բնին ու դաշխը, նազողին և ունկնդրին: Վերացնել այն անջրպետը, որ գտնւում է բնի և օթեակների մէջ: Ահա այդ բովանդակութեամբ է գրել նա իւր աստուածային պօէմը և «Պրօմէթէոսը», որոնց մէջ էքստազը հասնում է իւր զագաթնակէտին:

Սակայն կոյր բաղդն այլ կերպ էր կամեցել: Նա ընկաւ կէս ճանապարհին չկարողանալով ասել իւր վերջին խօսքը:

Սկրեաբինը ծնւել է 1871 թ. ին Վեկտ. 29-ին Մոսկւայում: Նա միջնակարգ կրթութիւնը ստանում է զինւորական կադետսկի կորպուսում և ապա մտնում է Մոսկւայի բարձրագոյն երաժշտական դպրոցը, որ 1892 թ. ին աւարտում է ոսկէ մեդալով: Մի քանի տարի (ինչու է նոյն դպրոցի ուսուցիչ (դաշնամուր) բայց յետոյ թողնում է ուսուցչութեան պաշտօնը և ամբողջապէս նւիրւում է երաժշտական ստեղծագործութեան:

Ստ. Դէմ.

ԹԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐԶԸ

— Թիֆլիսի քաղաքային ուպրաւման Ռոստովի յայտնի Պարամանովների ֆիրմային պատուիրել է 200 հազար ռուբլու ալիւր. 5—6 օրից յետոյ Թիֆլիսում սպասւում է այդ ալիւրի մի մասը:

— Պարզում է, որ Թիֆլիսի առևտրական բոլոր բանկերում մեծ քանակութեամբ գտնւում են ինկասօ երկաթուղային դուբլիկատներ ալիւրի բեռների, որոնք եկած են կայարան կենտրոնական Ռուսաստանից և հիւսիսային Կովկասից: Միայն Վօլժսկօ-Կամսկի բաժանմունքում այժմ կան այդ տեսակ դուբլիկատներ 200-ից աւելի:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀՈՒՅԻ

— Ապրիլի 22-ին քաղաքի շրջակայքում «Պիւ-աղբիւր» կոչւած տեղում ոստիկանութիւնը գտել է Պալիփալու գիւղացի Հուսէյին Ասադ օղլու դիակը: սպանողներն անյայտ են դեռ ևս:

— Ապրիլի 26-ին նոյն տեղում ոստիկանութիւնը գտել է Զանգեզուրի գաւառի Սէյիտլար գիւղի բնակիչ Սէյիտ Համիտ Ահմետ օղլու դիակը: սպանող չարագործները չնայած ոստիկանութեան ձեռք առած միջոցներին մինչև օրս չեն գտնւած:

— Մի քանի օր անց վերոյիշեալ սպանութեան դէպքերից Սոնալ գիւղի մօտ սպանւել է նոյն գիւղացի Բաբա Հայրեանին և վիրաւորել է վերջինիս դուստրը: Զարգործները մնացել են մինչև այժմ անյայտ:

— Գանձակի նահանգապետը նշանակել է հետեւեալ նպաստը նահանգից պատերազմի պատճառով զօրահաւաքի

ժամանակ կանչւած զինւորների ընտանիքներին: Այդ նպաստների ամսական քանակը որոշւած է տեղական շուկաներում տիրող կենսամթերքների գների համեմատ: 1914 թ. յուլիսի 19-ից մինչև 1914 թ. սեպտեմբերի 1-ը 3 ռ. 30 1/2 կ. ընտանիքի մեծ անդամներին և 1 ռ. 65 կ. փոքրահասակներին: 1914 թ. սեպտեմբերի 1-ից մինչև 1915 թ. մարտի 1-ը 3 ռ. 36 կ. մեծահասակներին, 1 ռ. 68 կ. փոքրահասակներին: 1915 թ. մարտի 1-ից մինչև 1915 թ. յուլիսի 1-ը—3 ռ. 72 կ. մեծերին և 1 ռ. 86 կ. փոքրահասակներին:

ՂԱՐԱՐԱՂ

Տող գիւղի Տեղիս հայ և թիւրք գիւղացիների մէջ պ. Յովհաննէս Տէր-Աւետիքեանի ձեռնբեցութեամբ հանգանակութիւն կատարեց յօգուտ հայ գաղթականների: հաւաքւած գումարն է 10 ռուբ. 19 կոպ. (Ս. Թ.)

— Շուշու գաւառի IV մասում կարդալա թիւրքաբնակ գիւղում Քուր գետի հոսանքը տեղացող յորդ անձրևների պատճառով վարարել է և տարել է 6 տուն, անասուններ և փշաքել է 38 դեռեատին ցանքերը:

ԿՈՎԿԱՍ

— Մուլխի: Երկարատե անձրևներից յետոյ ապրիլի 18-ին երկկոյնան 5 ժ. 15 ռ. զգացեց երկրաշարժ. 19-ին ապրիլի երկրաշարժը կրկնեց աւելի ուժեղ չափով և մեծ հարւածներով: կէս ժամից յետոյ նոյնը կրկնեց աւելի նւազ ոյժով: Երկրաշարժից ժողովուրդը խիստ վախեցաւ: Վնասել են միայն երկու տուն:

— Ապրիլ ամսայ ընթացքում Թիֆլիս է ներմուծւած. ալիւր—303,304 փութ, ցորեն—17,746 փ., եգիպտացորեն—18,275 փ., շաքար—45,797 փ., շաքարաւազ—5,843 փ., բրինձ—5,102 փ., կրուպա—860 փ., աղ—19,000 փ., կարտոֆիլ—14,223 փ., կաղամբ—3,032 փ., իւղ—7,248 փ., ձու—3,956 փ., գարի—68,062 փ., փայտ—194,501 փ., քարածուխ—23,979 փ., կերոսին—24,807 փ., նաւթ—114,622 փ.:

— Էջմիածնի ճեմարանում քննութիւնները աւարտեցին և ուսումը դադարեց: Տեսուչ Ստ. Մալխասեանցը յայտնած լինելով, որ առաջիկայ ուսումնական տարուց ընտանեկան պատճառներով անկարող է շարունակել տեսական պաշտօնը, Վեհ. կաթողիկոսը, ինչպէս լսում է, մտադիր է ճեմարանի տեսուչ կարգել Գրեգին վարդ. Յովսէփեանին: Հաւանօրէն, ուսուցչական խումբն ևս փոփոխութեան կենթարկուի:

— Հայ. գիւղատնտ. ընկ. ինստրուկտոր Օ. Կարապետեանը հաղորդում է Դարաքիլիսայից, որ բնկերութեան ուղարկւած գութանները կը շարի և Բաշ Աբարանի վարձատու կէտերի համար արդէն ստացւած են և տւած վարձով գիւղացիներին օրեկան 12 կոպ.: Գիւղացիներն արդէն վերջացրել են զարնանացանի և սկսել են կարտօֆիլ ցանքը, որի համար կարիք զգացեց նոր մեքենաների: Այս րոյժը կարող է տալ 150—200 վագօն կարտօֆիլ, եթէ գիւղացիներին մատակարարւին հրաժեշտ գիւղատնտեսական գործիքներ:

— Գանձակում կայացաւ քաղաքային ուպրաւմայի մի անդամի ընտրութիւնը, հետացած պ. Եպիսկոպոսեանի տեղ: Ընտրութիւնների հետեւանքն եղաւ այն, որ Ն. Յարենկօ ստացաւ 27 սպիտակ և 20 սև քէ, իսկ Բ. Մելքոնեան 25 սպիտակ և 22 սև քէներ: Այդ երկու թեկնածուներից մէկի վերջնական ընտրութիւնն և հաստատուեալ կախւած է նահանգական իշխանութիւնից:

— Քուր գետի ջրաբաշխի շրջանում ամբողջ Մուղանի դաշտը մինչև Եւլախ կայարանը գետի վարարումով հեղեղւել է. փշացել են մօտ 12 հազար դեռեատին ցանքեր ու գիւղատնտեսական ձեռնարկութիւններ: Վնասները միլիոնների է հասնում:

ՄԵՐ ԹՂԹԵԿԻՑՆԵՐԸ

ԳԻՒՂՆ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Առաջածոր գիւղ, Ղափան. 28-ին ապրիլի Համաշխարհային պատերազմը շրջանիս գիւղացիութեան մէջ ևս զարթեցրել է հաւաքբեքութիւն և դուրս հետ սերտ կապւած նոցա ամենալայն և եռանդուն մասնակցութիւնը «ողորմածութեան» խնդրում: Ներկայումս ամեն մի գիւղացի իր կարող մասնակցութիւն է ցոյց տալիս այդ՝ ընդհանուրին վարակող ասպարիզում: Չկայ մէկը, որ իր լուսման մտքում չլինի ընդհանուր գանձարանը: Կամաւորների, աղէտեալների և վիրաւորների օգնութեան գործում, բարի նախանձը նշանաբան դարձրած, ոչ մի գիւղ չէ ցանկանում յետ միայ միւսից և կարծես թէ աշխատում են առաջնութիւնը իրար ձեռքից խլած լինել:

Բայց այս անգամ արդէն Ղափանի «բազարը» յանձին կովկասի Հ. Բ. ընկերութեան տեղական ճիւղի, նախաձեռնող հանդիսացել հայ վիրաւոր զինւորների ու գաղթականների օգտին հանգանակութիւն կազմակերպելու գործին:

Նա իր գործունէութիւնն օգնութեան խնդրում սկսել է Երևանի ազգային հիւանդանոցում տասը մահճակալ պահելով: Եւ շնորհիւ ճիւղի նախագահ պ. Սմբատ-Բէկ Մելիք-Ստեփանեանցի անդուլ եռանդի ու ջանքերի, մահճակալների գոյութիւնը շարունակելու է մինչև հաշտութիւն կնքւելը, հաշտւով ամսական 360 ռուբլի ձիւղը յանձին իր նախագահի, վերջերս ջերմ կոչւել է հրատարակել մօտիկ ապագայում կայանալիք «Գթութեան» և Ողորմածութեան» օրի մասին, բաժանելով Ղափանը վեց լայնատարած շրջանների: Հանգանակութիւնը կատարւելու է թէ դրամով, թէ հազուստով ու հազնելիքներով և թէ այլ կամաւոր նւէրներով ու իրեղէններով:

Գիւղացիութիւնն սպասում է այդ գեղեցիկ օրին, միանգամ ևս ցոյց տալու, որ իր մէջ մեռած չէ խիղճը, ցոյց տալու, որ պարտաճանաչ է և որ անգործունեայ և անտարբեր չէ հազարաւոր դժբախտների ծով ցաւերը դարմանելու ասպարէզում:

Բարի ժամ մաղթենք մարդասիրութեան վեհ գաղափարին:

Ա. Ա.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ԶԱՆՈՒՆ ՅԱՐ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

Գորիս. 29-ին ապրիլի

Շուշու թեմ. դպրոցի ուսուցիչ Յարութիւն Պարոնեանի թողման օրը յայտարարւել էր՝ որ Գորիսի և շրջակայ մի քանի գիւղերի հայ ուսուցիչները, վաղամեղիկ ուսուցչի յիշատակը յարգելու համար, որոշել են նրա անունով մի թոշակաւոր պահել Գորիս քաղաքի ծխական դպրոցում, հինգ տարի ժամանակով: Մի փոքրիկ խմբակի-և շատ հազձէպ կերպով կայացած այս որոշումը, որին համակերպել էին շրջանից եկած հայ ուսուցիչները, յետոյ, հենց նոյն ուսուցիչների միջոցով ենթարկեց վերաքննութեան: Յիշուելի, աննպատակ բան է, ծխական դպրոցում պահել թոշակաւոր, երբ պարզ է, որ վերջին չորս-հինգ տարուց յետոյ թողնելով դպրոցը, իր հետ չափաւոր տանէ մի այնպիսի պաշար, որով հանգուցեալի

յիշատակի յաւերժացրած լինելը շեշտէր: Սա մի շարքի մը որոշումն էր, կատարած զրեթէ առանց մտածելու որ մերժելի պիտի լինէր ուսուցչութեան մեծամասնութեան կողմից: Պէտք էր ստեղծել միայնակ գործ: Այդ մըտքով մտնում է նոր առաջարկ՝ հիմնել գուտ մանկավարժական գրադարան յանուն Յար. Պարոնեանի և ամբողջութեամբ մի պահարանի մէջ, դնել Կ. Հ. Բ. Լնկ. Գորիսի ձեռքի գրադարան-ընթերցարանում:

Գորիսի պէս մի յետաձգող վայրում, ուր ահապին քանակութեամբ հայ ուսուցչութիւն կայ, որը առանց մանկավարժական գրականութեան օրէցօր յետադիմում է, մի այնպիսի գործ ստեղծելն անշուշտ կը տայ իր դրական արդիւնքը: Այս միտքը իրագործելու համար ընտրած չորս հոգուց բաղկացած յանձնաժողովը սակայն գործում է շատ թույլ: Ուղիղ երկու ամսայ ընթացքում զրեթէ ոչինչ էլ արեւած, եթէ ի նկատի չունենանք ակզբնական որոշման համար 50 բուրլու զանձնումը: Մանկավարժական գրադարան հիմնելու գաղափարը արդէն գտել է որոշ համակրութիւն: այդ նպատակով հանգուցեալին մօտիկ մի անձն յատկացրել է յիսուն բուրլի: կը լինին անպայման և այլ նւէրներ այս ուղղութեամբ, եթէ յանձնաժողովը կենսականութեան որոշ նշոյններ ցոյց տայ:

Վաղամեռիկ Յար. Պարոնեանը միանգամայն արժանի է, որ նրա յիշատակը յաւերժացէր իր հայրենիքում մի կուտուրական ձեռնարկով:

Մելք. Նսայեանց

ՄԵՐՏԵՐԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Գերմանական նոր ոճի գործունէութիւն

Բարբարոսների քստմեկի արարքները նսեմանում են կուտուրական անունը կրող գերման պետութեան ոճ-րագործութիւնների առջև: Գիտութեան ու գեղարվեստի հրաշալիքները ոչնչացնելուց, ոտի տակ տալուց չյազեցած՝ Վիլհելմի պետութիւնը, հակառակ պատերազմական օրէնքների, միջազգային դաշնագրութիւնների ու մարդկային իրաւունքների, իր սրտում ամբարած թոյնը թափեց պատերազմի հետ ոչ մի անշուշտ չունեցող խաղաղ ճանապարհորդների վրայ: Երկու հազարի չափ տարբեր սեռի, հասակի, դասակարգի ու ազգութեան պատկանող ճանապարհորդներ զոհ գնացին Վիլհելմի գաղափար հոգու ցասմանը:

Թնդանքների ու հրազենների ծուխը, հազարաւոր սպանւածների ու վիրաւորների արեան հոսքը մթնաշնչել է, ինչպէս երևում է, գերման կառավարութեան ուղեղը: Թոյլատրելի և անթոյլատրելի միջոցների, բարոյականութեան ու անբարոյականութեան մէջ եղած սահմանը ոչնչացել, անհետացել է: Մարդկային կենսաբան կորցրել է իր առաջնայ արժէքը: Էլ սրտի թիւն, բարոյականութիւն, խղճի օրէնք ասած բաները գոյութիւն չունեն գերմանական կուտուրական պետութեան համար: Նա իջել է իր բարձրութիւնից, իջել և հաւասարել իւր արժանաւոր անակից տաճկական պետութեան: Էլ ուրիշ ի՞նչ կերպ կարելի է բացատրել «Լուզիտանիա» շողենաւի խորտակումը:

Գերմանական սօցիալ-դեմոկրատիայի շրջաններում

Դիւսելդօրֆում լոյս է տեսել գերման սօցիալ-դեմոկրատիայի յայտնի

գործիչներ Բօդա Լիւքսեմբուրգի և Ֆրանց Մերինգի խմբագրութեամբ մի նոր ամսագիր «Die Internationale», Այդ ամսագրի նպատակն է լուսարանել ներկայ համաշխարհային դէպքերը մարքսիստական տեսակէտով: Առաջին լոյս տեսած համարում հենց խիստ ու անխնայ քննադատութեան է ենթարկւած գերման սօցիալ-դեմոկրատիական փրակցիայի մեծամասնութեան գործակալները: Աւստրիական սօցիալ-դեմոկրատներին վերոյիշեալ ամսագիրն անւանում է քաղաքական մտքի ներքիններ (եմիսիներ): Մի առ մի դատաւիտելով գերման ս.-դեմ. ականաւոր ներկայացուցիչներին, որոնք ներկայումս ծառայում են պրուսական միլիտարիզմին, ամսագիրը յարձակւում է կարկ հառցելու վրայ, անւանելով նրան «ճահճի տօբեռներ», որը լինելով մարքսիստական կենդրոնի ներկայացուցիչը, երկար տարիների ընթացքում թէօրեան ստորացրել է, այդ ծառայեցնելով կուսակցական պաշտօնական մարմիններին նպատակներին և այդպիսով նպաստելով ս.-դ.-ի ներկայ կազմալուծմանը: Ի հարկէ ս.-դ. ֆրակցիայի մեծամասնութիւնը վերոյիշեալ ամսագրին խիստ թշնամական ընդունելութիւն է ցոյց տուել:

Կանանց աշխատանքն Անգլիայում

Պատերազմի պատճառով Անգլիայի տնտեսական կեանքում սկսել է խիստ մեծ դեր խաղալ կանանց աշխատանքը: Պատերազմը զգալի է տալիս մանւանդ աշխատաւոր ձեռքերի պակասը գիւղատնտեսութեան մէջ: Ազգայնականները կարծում էին, որ քաղաքներից, սպասելիք աշխատազրկութեան պատճառով, բազմաթիւ գործազուրկներ կը թափեն գիւղերը: սակայն այդպիսի բան տեղի չունեցաւ: Եւ այժմ երկրագործները ստիպւած են դաշտային և գիւղատնտեսական աշխատանքների համար օգտուլ կանանց բազուկներից: Միւս կողմից նկատելի է, որ կանանց աշխատանքը մեծ չափերով սկսել է գործադրութիւն գտնել և խոշոր արդիւնագործական ձեւերում, մանաւանդ այն գործարաններում, որոնք զբաղւած են ռազմական պէտքերի համար ամեն տեսակ նիւթեր պատրաստելով: Ուստի վերջերս Անգլիայում տեղի ունեցած բանւորական 50 կազմակերպութիւնների համագումարում խիստ բնորոշ վճիռներ են կայացրել: առաջին՝ կանայք, որոնք նոյն աշխատանքն են կատարում, ինչ որ այլ մարդիկ, ստանալու են վերջինների համահասարակ վարձագին: այնուհետեւ՝ կանայք իրաւունք ունեն այժմ տրէդ-ունիօնների (բանւորական արհեստակցական միութիւնների) անդամ լինելու, որից բանւորականները մինչև ցարդ զուրկ էին:

Պ Ե Տ Ե Ր Ե Ջ Մ

ՀԵՌԱՆԻՐՆԵՐ

(Պետր. հեռ. գործ.)

ԳԵՐԵՆՆԵՐ ԶՕՐԵՆՐԵՄԵՆՏԵՐԻՐԵՆԴԿԻՑ

1 մայիսի. Շաբլիի շրջանում կոխները զարգանում են. վերջըրւած են գերի 1000 գերմանացի և գրաււած են 9 գնդացի: Արևմտեան Գալիցիայում կոխներ լարւածութիւնը ապրիլի 27-ից թուլացել է. մեր զօրքերն

աստիճանաբար քաշւում են Սանգետի գծին աւելի կենտրոնացած դրութիւն գրաւելու նպատակով: Աւստրիական զօրաբանակը ապրիլի 28-ին մաքրելով 140 վերստ տարածութեան վրայ ձգւող ուժեղ ամրացրած դիրքը Բիտտրիցայից մինչև Բուսինական սահմանը, ըշտապ յետ նահանջեց Պրուտ գետից: Մեր ձիաւոր զօրքերը շատ տեղերում ճեղքեցին թշնամու ճակատը և յաջող յարձակումներով շփոթ ձգեցին թշնամու նահանջող շարքերում: Մեր կողմից հետապնդումը շարունակւում է եռանդով և մեզ համար նպաստաւոր պայմաններում:

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՇՏԱՐԻՑ

30 ապրիլի: Թիւրքերի փորձը կանգնեցնել մեր առաջխաղացումը Կիլիկիայի լեռան շրջանում յետ է մղւած մեր զօրքերի կողմից:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Զուլֆա բերին Դիմանի կուում թիւրքերից գերի վերցրւած վիրաւորներին—130 հոգի: Վիրաւորների մէջ կային 9-ը յոյն և հայ զինուորներ, որոնք պատմում էին, թէ ինչպէս քաղցած, ծարաւ 5 ամիս շարունակ ոտքով Պոլսից բերել են մինչև կուի դաշտը: Հայ և յոյն զինուորներից մի քանիսը վիրաւորւել են դէպի ուսուց բանակը փախչելիս թիւրք զօրքից:

— «ՔԵԳԵ»-ը հաղորդում է, որ Վիսլա-Կարպատների ճակատում 8 օրւայ ընթացքում թշնամին ունեցել է 100 հազար կորուստ: Այս գծի վրայ գործում է թշնամու ոյժերի մի հինգերորդական մասը:

— Լօնդոնից հեռագրում են «Daily Tel.»-ին, որ անգլո-ֆրանսիական բանակը պատուել է գերմանական շրթան Արրասի ու Լանի միջև և շարունակում է առաջ ընթանալ:

— «ՔԵԳԵ»-ին հաղորդում են Պարիզից, որ դաշնակիցների գործը հիւսիսային ռազմաճակատում չափազանց յաջող է: Գերմանացիները կրել են կատարեալ պարտութիւն:

— Հռոմից հեռագրում են մայրաքաղաքի թերթերին. Իտալիայում Սալանդրայի միւնիստրութիւնը, որ կողմնակից էր պատերազմի, նախկին միւնիստր Զիօլիդիին տրիգիստի ու դաւերի շնորհիւ հրաժարական է տուել: Նախ քան այդ հրաժարականը ժընեւում տեղեկութիւններ էին հասել, որ Հռոմում տրամադրութիւնն փոխւել է: Նախկին միւնիստրներ Լուցատիին և

Բերտոլինին յաջողւել է պարլամենտում չէզօքների մի ուժեղ կուսակցութիւն կազմել: Ի հարկէ Բերտոլինում նորից յոյսեր բարձրացան, որ աւստրո-իտալական ճգնաժամը խաղաղ կը լուծւի:

— Անգլիայի զանազան քաղաքներում, նոյն իսկ հարաւային Աֆրիկայի անգլիական գաղութներում գրգռւած ամբոխը ջարդում է գերմանացիներին պատկանող խանութներն և ձեռնարկութիւնները: Մանչեստրի բիրժան ուրոշել է հեռացնել իւր միջից բոլոր գերմանացիներին: Լօնդոնի վաճառականներն ու խանութպանները բոյկոտի են հնթարկում քեյմանցի յաճախորդներին: Բոլոր հասարակային հիմնարկութիւններից գերմանացիների արտաքսումն շարունակւում է: Գերմանական ընտրամաններն իրար յետևից փախւում են:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Քարհունջ գիւղ (Զանգեզուր). 26-ին ապրիլի Բարի եղէք, խնդրում ենք, տեղ տալու հետեւալ երկտողին: Դպրոցս ներկայ ուսումն. տարւայ ընթացքում ստացել է հետեւալ նւէրները. 1) թեմ. տես. պ. Յովհ. Գեղորդէկեանից 1 օր. Պաղեստինի քարտէշ և մի կօմպաս: 2) դպրոցիս ուսուցիչ պ. Գեռ. Աղասեանից 4 կտոր գիրք: 3) պ. Մ. Ե-ից 9 կտոր գիրք: 4) մի անյայտ պարոնից «Պատանի» արմանախի անցեալ տարւայ III և IV գրքոյկները և 5) մի այլ անյայտ պարոնից «Արև» թերթը 3 1/2 ամսով:

Բոլոր նւիրատուներին յայտնում ենք մեր շնորհակալութիւնը:

Նախագահ հոգաբ.՝ Մ. Գալստեան Բարտուղար՝ աւ. ուս. Մելք. Նսայեան

Խմբ.-հր. Լ. Վարդապետեան

Печатать дозволено военной цензурой.

ԸՆԴԻՐԱՊԿԱՆՆԵՐ ԵՐԿԵԹՈՒՂԻ

(Ժամերը տեղական են)

Մեկնում է ԵՒԼԱԽԻՑ.

դէպի Բագու.

արագնթաց № 6 . . . 6 ժ. երեկ. փոստատար № 4 . . . 4 ժ. գիշ.

դէպի Թիֆլիս.

արագնթաց № 5 . . . 2 ժ. ցեր. փոստատար № 3 . . . 3 ժ. գիշ.

հասնում է Թիֆլիս

արագնթաց № 5 7 ժ. 41 ր. երեկ. փոստատար № 3 12 ժ. 54 ր. երեկ.

„ՀՈՐԻԶՈՆ“

ՀԱՍԱՐԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԱՐԱԹԱԿԱՆ ՄԻ ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐԻԵՍԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶՈՐԴ

„Յ Ե Ի Ե Լ Ի Ե Կ“

Բաժանորդագիրն է՝ տարեկան 8 ա., կէս տարին 4 ա. 50 կ., երեք ամիսը 2 ա. 40 կ. ամսական 80 կոպ.

ԱՊՍՈՒԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԶԷ ԸՆԴՈՒՆԻՈՒՄ 3—3